

زندان و زندانیان

(Prison community)

روایتی تاریخی بار بکردار معهش اختی از کمون زندان در دوره پهلوی دوم

علیرضا اسکندری

کمون زندان

روایتی تاریخی بار بکردار معهش اختی از کمون زندان در دوره پهلوی دوم

علیرضا اسکندری، ۳۲، گلشید کریمیان (۱۳۶۰)

تهران: گلشید، ۱۳۹۷، ۲۰۰

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات

ISBN 978-622-9939-62-8

ایران، تاریخ، پهلوی، ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷

Iran, Pahlavi, 1941-1978 Prisoners and prisons

زندانیان سیاسی، ایران، خاطرات، تاریخ، قرن ۱۴

Political prisoners, Iran, Personal narratives History, 20 th century

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷: ۸۴۴/۱۵۴۴ DSR

رده بندی دیویی: ۹۲۲-۰۸۲۴-۹۵۵

شماره کتاب شناسی ملی: ۵۲۵۵۸۳۹

کمون زندان

روایت تلخیص با رویکرد جامعه‌شناختی از کمون زندان
در دوره پهلوی دوم

به مقدمه

دکتر فریدون رئیس دانا

تألیف

علیرضا اسکندریون

گلشید کریمیان

تهران: آذین

۱۳۹۷

کمون زندان

روایتی تاریخی یا رر کرد: «معه‌شناختی از کمون زندان در دوره پهلوی دوم

نویسندگان: علیرضا اسکندریون (۱۳۴۷) گلشید کریمیان (۱۳۶۰)

با مقدمه دکتر: سرریز رئیس‌دانا

پ اول: ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۰۰۰ تومان

طرح روی جلد: طاهار

حروفنگاری و صفحه‌آرایی: کارگاه نشر آذین

* لیتوگرافی و چاپ و صحافی: آذین

شابک ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۳۹-۶۲-۸ ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۳۹-۶۲-۸ ISBN 978-622-9939-62-8

E-mail: GOL_AZIN@YAHOO.COM

Website: WWW.GOLAZINPUB.COM

: telegram.megolazinpub

تهران، خیابان انقلاب، خیابان لبافی‌نژاد، پلاک ۱۴۶، واحد ۴

تلفکس: ۷-۶۶۹۷۰۸۱۶

حق چاپ محفوظ و متعلق به انتشارات گل آذین است. هرگونه اقتباس بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع
و از طریق مراجع قابل پیگیری است.

فهرست

۹.....	مقدمه دکتر فریبرز رئیس‌دانا
۱۵-۵۱.....	فصل اول/ حکایت‌های دور
۱۵.....	مقدمه
۲۵.....	کمون چیست
۲۶.....	کمون ولیه
۳۹.....	کمون باریس
۵۳-۹۷.....	فصل دوم/ از آن‌ها زندانیان سیاسی در عصر پهلوی دوم
۵۳.....	مقدمه
۵۹.....	سلول انفرادی
۶۴.....	بازداشتگاه‌ها و زندان‌های عمومی
۷۶.....	شکنجه و بازجویی
۹۹-۱۱۷.....	فصل سوم/ کمون زندان
۹۹.....	مقدمه
۱۰۱.....	فعالیت‌های صنفی در کمون زندان
۱۰۸.....	فعالیت‌های سیاسی در کمون زندان

۱۱۴.....	زندان عادی.....
۱۱۹-۱۹۳.....	فصل چهارم/تحلیل خاطرات کمون زندان.....
۱۱۹.....	مقدمه.....
۱۲۰.....	تحلیل خاطرات کمون در زندان‌های سیاسی عصر پهلوی دوم.....
۱۹۵-۱۹۹.....	فصل پنجم/داستان ناتمام.....
۲۰۱-۲۰۵.....	منابع و مآخذ.....

دیباچه‌ای در قلمرو و روش‌شناسی کتاب

فریبرز رئیس‌دانا

شکل‌گیری برخی رفتارها یا کنش‌های اجتماعی زودگذر یا ماندگار و در محدوده‌ای بسته یا گسترده، به دلیل انسجام و نوآوری و مقبولیتی که دارند از اهمیت تاریخی و جامعه‌شناختی برخوردار می‌شوند و شماری از پژوهش‌های جدی را به خود جذب می‌کنند. این پژوهش‌ها به این می‌پردازند که چرا این کنش‌ها، به آن گونه خاص شکل گرفته‌اند، سرایت کرده، ماندگار و پراهمیت شده‌اند.

در واقع این بخش از پژوهش در جستجوی آن است که برای آن کنش در محیط خاص خود، ظرفیت و سنجیده و بر اساس تحلیل ضابطه‌مند، دلایلی بیابد که آن را از یک کنش ساده با یک کنش معنادار اجتماعی و معمولاً غیرقابل انتظار، تبدیل کند. همین‌گونه همین تحلیل می‌تواند دامنه دانش جامعه‌شناسی را بگسترده و به یک قانونمندی برساند. نکته اصلی حرفم این است که این قانونمندی بتواند در متن تحلیل «کلیت اجتماعی» نه «اکنش‌های موردی و پراکنده و محدود، شناخته و توصیف شود.

ابزار کار پژوهشگران می‌تواند مطالعه آماری (نمونه‌ای یا فراگیر) بررسی میدانی، مصاحبه‌های گسترده و سیستماتیک یا مصاحبه‌های عمیق و بالاخره مطالعه اسناد و نظریه‌های موجود (معمولاً کتابخانه‌ای) باشد. روش‌شناسی این پژوهش نیز ممکن است استقرایی (جمع‌بندی موارد متعدد مشاهده) یا تحلیلی و تاریخی باشد. ممکن است پژوهشگر به روش اثباتی (پوزیتیویستی) یا روش کلی تحلیلی یا به روش کردارگرا (پراکتیس) متوسل شود. واقعیت آن است که این ابزارها و روش‌شناسی‌ها می‌توانند نتایج متفاوت یا جنبه‌های متفاوتی (از حیث گستردگی و ژرفا) از واقعیت را بیان کنند. به بیان من، گرچه روش‌های مشاهده میدانی و آماری برای کاربرد روش‌شناسی پوزیتیویستی جایگاه و ارزش خاص خود را دارند، اما این‌ها محدود و موردی‌اند و اساساً پس از دریافت‌های عمیق‌تر و عالی‌تر می‌توانند کارآمدی داشته باشند. شناخت ریشه‌ها از نظر من با روش تحلیلی (همراه با بینش تاریخی درباره تضاد و تحول پدیده‌های اجتماعی) و در ذیل آن روش کردارگرایی (پراکتیس) مناسب‌ترین و پاسخگوترین روش برای شناخت واکنش‌های ناشناخته و نسبتاً ناشناخته مهم اجتماعی به شمار می‌آیند.

در ایران، در دهه پنجاه که انگیزه‌ها، روش‌های هم روند تازه‌ای از مبارزات ضداستبدادی حاکم، در زیر چتر رادیکالیسم (معمولاً دهه ۶۰) و مارکسیسم و با رویکردی کاملاً متفاوت از سنت پیشین آن، آغاز و گسترش یافت. زندان‌ها، بگیر و ببندها، اقدامات سازمان‌یافته و پیگیر امنیتی، ردیابی‌های پلیسی نیز با یاری دستگاه‌های امنیتی «سیا» و «موساد» رو به رشد گذاشتند.

وقتی زندان‌ها به مقیاس‌های هزاران نفری پذیرای مبارزان شدند و تجربه مبارزان قدیمی‌تر (فرقه، حزب توده، ستاره سرخ، فلسطین و جز آن) به مبارزان راه قهرآمیز و مسلحانه در زندان‌ها منتقل شدند (گرچه با داشتن تضاد و برخوردهایی که جای بحث جداگانه‌ای دارد) شیوه‌ای در زندگی در زندان پا به میدان گذاشت که:

- بر پیشینه زندانیان سیاسی، به ویژه از گروه ۵۳ نفر تا زندانی‌های فرقه دموکرات و حزب توده و جبهه ملی و وابستگانش، متکی بود و دست کم آن را کاملاً کنار نمی‌گذاشت.

- جنبه اجتماعی قوی داشت و بر بنیاد همکاری‌ها و نظارت بر همکاری‌ها شکل گرفت.

- انقلابی بود و با جنبش قهرآمیز و مسلحانه (دو وجه که گاهی با یکدیگر تفاوت داشتند) سازگاری داشت.

- جریان‌های سنت‌گرا را زندان را به خود نمی‌پذیرفت.

- از انسجام درونی برخی برخوردار بود و جزئی از آیین و روش و هدفمندی مبارزه بود.
- ماندگار بود و اگر با ایدئولوژی سیاسی دقیق خوانایی نداشت با آرمان عمومی مبارزه کاملاً خوانایی داشت.

- واکنشی بود و ابتکارهای خود را در واکنش به «زندانیان» که جزئی از نیروی گسترده سرکوب دولتی به شمار می‌آمد، بس می‌داد.

- ویژه «زندانیان» بود در تقابل با «زندانیان» و در امتداد مبارزه قهرآمیز.

- قطعاً و یقیناً از تعصب‌ها و سخت‌گیری‌ها و اشتباهات ناشی از آن مبری نبود.
- جنبه کاربردی قوی داشت و جنبه‌های مهمی از زندگی در زندان مانند توزیع غذا، تقسیم کار، توزیع پوشاک و جز آن را شامل می‌شد.
- با همکاری ناگزیر اما داوطلبانه همراه بود.
- نام آن «کمون» بود؛ «کمون زندان»

نویسندگان کتاب «کمون زندان» چونان پژوهشگرانی جوان در دهه پنجاه به خوبی این مشخصات و ویژگی‌ها را دریافته‌اند. آن‌ها می‌دانند با چه پدیده واکنشی روبرو هستند. آنان چگونگی کارکرد این پدیده واکنشی انسجام‌یافته اجتماعی محدود را توضیح می‌دهند. اما در عین حال آنان به خوبی پرده از راز شکل‌گیری

این واکنش بر نداشته‌اند، گرچه برای آن کار کرده‌اند. این پژوهشگران توانسته‌اند یک پدیده اجتماعی ماندگار تاریخی را که با همه محدودیت آن به محیط زندان و گذرا بودنش - که بعدها در زندان‌ها به تدریج چیز دیگری جایگزین آن شد که رنگ و رو رفته‌تر از کمون زندان بود - اهمیت زیادی در حوزه واکنش اجتماعی داشت معرفی و شناسایی کنند. نه این که پدیده کمون زندان پنهان مانده باشد و به عکس به پدیده‌ای ویژه و انقلابی در جامعه و در میان آزادی‌خواهان تبدیل شود - بلکه مورد تحلیل قرار نگرفته است.

آن با روش تحلیلی به شناخت این پدیده اقدام کردند. پیش از آن خاطرات زیادی از زندان منتشر شده بود. انتظار این بود که این پژوهشگران در امتداد روش تحلیلی کردارگرایی و ده ها ، این آثار را بخوانند و از آن‌ها برداشت کنند تا این واکنش اجتماعی شناسایی شود. آن‌ها از این حیث تا حدی قصور دارند، اما کار تحلیلی را با روش‌شناسی از منابع ذروع کرده‌اند که بسیار ارزشمند است.

منابع اطلاعاتی این کتاب نقطه‌سرها، شماری از زندانیان مورد وثوق آن کمون‌ها، شماری از تحلیل‌ها و بخشی از تجربه‌های زندان شده بوده است. به نظر من این منابع می‌توانستند زیادتر باشند و البته منظر روش به برداری قرار گیرند.

همه این نارسایی‌ها از ارزش این کتاب، که به شناخت و تحلیل یک پدیده اجتماعی واکنشی مهم و جالب پرداخته و کارکرد آن - اثر زندان ریشه‌های آن - را باز کرده است، هیچ نمی‌کاهد.

جا دارد این کتاب در آینده بازتر شود، به ریشه‌ها و چگونگی تشکیل کمون، پوشش ایدئولوژیک آن، محتوای طبقاتی اعضای آن و علت رنگ باختنش در دوره بعد بپردازد. حتی اگر این پژوهشگران چنین نکنند، پژوهشگران و دانشجویان بعدی می‌توانند بر اساس این منبع بالارزش در آینده چنین کنند و این کاوش ارزش زیادی در حوزه جامعه‌شناسی انتقادی و رادیکال خواهد داشت.

من این کتاب را پیش از انتشار خواندم و در سه بار رفت و برگشت توصیه‌هایی داشتم که نویسندگان آن، آن‌ها را رعایت کردند. اما جای تقدیر دارد که آن‌ها در مواردی نیز اشتباه‌های مرا به من یادآور شدند و من آن‌ها را اصلاح کردم. خواندن این کتاب را نه فقط به آزادی‌خواهان فعال بلکه به پژوهشگران اجتماعی، به ویژه اگر با منش رادیکال انتقادی در حوزه پژوهش قرار می‌گیرند، توصیه می‌کنم. این کتاب ظاهراً به یک پدیده پایان‌یافته تعلق دارد اما واقعاً به روحیه‌ی زنده و واکنشی در متن جامعه متعلق است که به عالی‌ترین مسیر همکاری انسانی اعتقاد دارد.